

ВІДСОТКОВА ПОЛІТИКА: РОЛЬ І МІСЦЕ У СТРАТЕГІЇ БАНКІВ

Постановка проблеми. Відсоткова політика є однією з найважливіших складових банківської політики. Вивчення динаміки руху відсоткових ставок показує, що відсоткова політика виступає одним з визначальних і, в той же час, непростих механізмів регулювання ощадної та інвестиційної діяльності банку.

Відсоткова політика, на макроекономічному рівні, представляє собою сукупність заходів в області відсотка, що направлені на забезпечення рентабельності банківської системи та забезпечення оптимальних темпів розвитку економіки. Проведення політики на макроекономічному рівні, як правило, здійснює центральний банк країни. Відсоткова політика НБУ визначається цілями і задачами грошово-кредитної політики держави, а та, в свою чергу, – процесами, що відбуваються в економіці, і тими завданнями, що ставляться на певних етапах її розвитку [1, с. 41-44].

Відсоткова політика конкретного комерційного банку служить для забезпечення максимальної, в існуючих умовах, рентабельності, тобто вона повинна бути направлена на максимізацію операційних доходів та мінімізацію операційних витрат. Однак, банк зобов'язаний піклуватись про досягнення рентабельності не тільки у короткостроковому, але і в довгостроковому періоді. Розуміючи це, фінансово-кредитні установи прагнуть, створити та розширити коло клієнтів, надаючи їм допомогу у зміцненні економічного становища; підвищенні їх ділової активності. Більш того, з різних причин, не всі комерційні банки розглядають максимізацію рентабельності в якості єдиної мети організації своєї діяльності. Тому відсоткову політику, що проводиться на рівні фінансово-кредитної установи, у загальному вигляді можна визначити як стратегію і тактику банку в області регулювання відсоткових ставок, спрямованих на забезпечення ліквідності, рентабельності та розвитку його операцій.

Одним з найважливіших принципів ефективної реалізації банківськими установами функцій фінансового посередника є дохідність кредитних операцій, які ним безпосередньо здійснюються. З цього можна зробити висновок, що найбільш актуальною проблемою функціонування банківських установ, в наш час, є формування такої відсоткової політики, яка б повною мірою забезпечувала йому отримання необхідного рівня прибутку, а також приваблювала достатню кількість клієнтів.

Ця проблема зумовлює необхідність поглибленого теоретичного обґрунтування низки заходів, які мають бути спрямовані на формування належної концепції відсоткової політики комерційних банків, а також визначення базових напрямків, що зумовлюють оптимізацію кредитних відносин банку з клієнтами шляхом мінімізації величини відсоткового ризику [2, с. 409].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню цього питання присвячено багато публікацій та наукових досліджень. Серед авторів можна виділити праці таких вітчизняних економістів, як О.Ф. Андросова, О.В. Васюренко, А.С. Гальчинського, Ф.С. Мишкіна, О.М. Петрука, А.В. Черепа, та зарубіжних вчених-економістів Р.Г. Габбарда, Р.К. Гросіан та ін.

Незважаючи на достатню кількість наукових доробок, невирішеною залишається низка питань. Зокрема, можливість практичного застосування відповідної наукової бази у роботі комерційних банків, а також розробка, кожним із них, власної ефективної концепції відсоткової політики.

Завдання і методика досліджень. Метою статі є аналіз елементів відсоткової політики комерційного банку, що охоплюють: її вихідні засади; фактори впливу на величину відсоткової ставки та порядок розрахунку відсотку за кредитом; механізм управління відсотковим ризиком. Ці складові єдиної цілісної цінової стратегії

комерційного банку на ринку послуг необхідно чітко формулювати у вигляді певного документу та проводити з метою оптимального поєднання інтересів банку і позичальника.

Під час проведення дослідження було використано наступні методи: монографічний, абстрактно-логічний, графічний та системно-структурний.

Результати досліджень. Протягом останніх 15 років вітчизняними комерційними банками вкладним операціям приділялося другорядне значення. Ще за часів Радянського Союзу, монопольне становище Ощадбанку у відношенні залучення заощаджень населення, а також нерозвинута система вкладів не сприяли удосконаленню відсоткової політики. У таких умовах відсоток часто виконував страхову функцію, а його стимулююча роль була недостатньою. В результаті, відсоток не стимулював населення до тривалого зберігання коштів; не враховував інфляційного стану грошового обігу і соціальної структури населення. У відсотковій політиці була відсутня науково обґрунтована диференціація умов залучення коштів у депозити. Для встановлення адекватного рівня відсотку мають бути враховані чинники макро- і мікроекономічного характеру. Вони зумовлюють можливості покриття витрат комерційного банку, отримання ним прибутку, а також управління ризиками за операціями, що проводяться. Відсотковою політикою фінансово – кредитної установи слід вважати сукупність заходів, спрямованих на встановлення оптимальних ставок позичкового відсотка, з метою забезпечення прибутковості банку при здійсненні кредитних операцій і мінімізації ризиків, що супроводжують зміну цін на кредитні послуги. Загалом, така політика мала б формуватися на основі чіткого документа, у вигляді затвердженої, належним чином, концепції, яка б враховувала вплив усіх можливих факторів розвитку економіки та особливості діяльності тих груп позичальників, на обслуговування яких орієнтований банк. Зазначений документ повинен включати у себе всі вихідні параметри, що враховує фінансово – кредитна установа під час встановлення ціни на кредитні послуги. До них слід віднести: визначення базових засад, на яких має ґрунтуватися цінова стратегія комерційного банку; оцінка усіх можливих факторів впливу, які потрібно враховувати при визначенні відсоткових ставок за кредит, механізм їх розрахунку; порядок і способи управління відсотковим ризиком. Умови діяльності кожного, окремо взятого комерційного банку та позичальника є вихідними мікроекономічними параметрами, що формують основу для визначення відсоткової ставки за кредит.

До цих чинників слід відносити витрати на формування ресурсної бази банку, що спрямовуються на видачу кредитів різним групам клієнтів; термін використання позички, який відображає фактор врахування ризику кредитної діяльності банку; якість забезпечення, що надається при отриманні кредиту; репутація і надійність позичальника. Для ефективної відсоткової політики банку недостатньо враховувати виключно мікроекономічні аспекти його взаємовідносин з позичальниками. Тому обов'язково має бути враховано комплекс макроекономічних чинників:

1. Рівень державного регулювання ставок на ринку. Йдеться про вплив регулятивних органів держави в особі центрального банку за допомогою адміністративних або економічних методів [5, с. 396]. Потрібно звернути увагу, що в умовах змінної зовнішньоекономічної кон'юнктури і високої мінливості транскордонних потоків капіталу економіка дуже чутлива до змін іноземних відсоткових ставок. Тому необхідно, щоб при проведенні облікової політики Національний банк України враховував різницю між відсотковими ставками всередині країни та за її межами.

Зміна розміру рефінансування виконує роль сигналу для всього грошового ринку, надаючи його учасникам інформацію щодо оцінки рівня інфляції. Тому в своїй відсотковій політиці комерційні банки повинні орієнтуватися на рівень ставки рефінансування. У січні 2007 р. облікова ставка Національного банку України зберігалася на рівні 8 % річних. В умовах високого рівня ліквідності банківської системи обсяги проведених операцій з рефінансування банків у серпні були незначними. Доцільно

проаналізувати рівень відсоткових ставок за кредитами і депозитами порівняно з обліковою ставкою Національного банку України (рис. 1).

Динаміка середньозважених процентних ставок за кредитами і депозитами банків

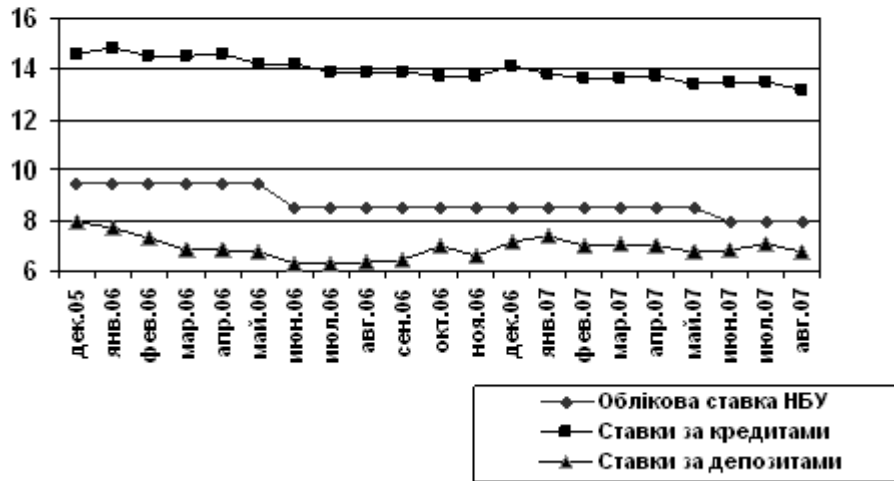

Рис. 1. Динаміка середньозважених відсоткових ставок за кредитами та депозитами банків

У січні – серпні 2007 р. спостерігалася загальна тенденція до зниження вартості кредитів, наданих банками в економіку України (без урахування операцій за овердрафтом – з 13,7 % річних у грудні 2006 р., до 12,6 % річних у серпні 2007 р.), та депозитів, залучених банками у суб'єктів господарювання та фізичних осіб (з 7,2 % річних у грудні 2006 р., до 6,8 % річних у серпні 2007 р.) при певних коливаннях протягом цього періоду. Різниця між середньозваженими відсотковими ставками за кредитами та депозитами протягом 2007р. була суттєво нижчою, ніж у 2006 р. [4, с. 67]. В Україні відповідні регулятивні механізми ще не набули належного рівня розвитку і ефективності.

2. Зміна кон'юнктури на ринку кредитних відносин, тобто зміну попиту і пропозиції на банківські позички. На стадії економічного зростання попит на банківські кредити також підвищується, а це призводить до зростання відсоткових ставок. За умов зниження економічної активності спостерігається зменшення рівня відсоткових ставок за кредитами.

3. Темпи зростання інфляції у країні. Він має безпосередній вплив на формування відсоткової політики комерційного банку. Відображає рівень прибутковості банківської діяльності, спираючись на необхідність підтримання реальних відсоткових ставок на достатньому, для комерційного банку, рівні. Якщо спостерігаються високі темпи інфляції, то це, безпосередньо, відображається на стимулюванні зростання відсоткових ставок внаслідок підвищення рівня цінних ризиків для кредитора. Результати оцінки рівня прибутковості такого виду фінансових інструментів, як депозити, за підсумками 2008 р. показали, що зберігати гроші на них в українських банках стало не вигідно. Висновки досліджень були невтішними, адже більшість вкладників понесли значних збитків тому, що відсоткові ставки за депозитами не покрили річного рівня інфляції. Найбільших втрат зазнали ті клієнти, які зробили ставку на американську валюту. Хоча курс долару був відносно стабільним по відношенню до гривні, але ціни стрімко зростали, і 9-10 % річних, які були запропоновані вітчизняними банками за депозитами в американській валюті не змогли зберегти гроші від знецінення. Тільки ті клієнти, які зробили ставку на євро, отримали прибуток. Незважаючи на те, що ставки були не досить високими – приблизно 9 % річних, курсова різниця принесла власникам євровалюти прибуток. Адже за 2007 р. курс євро по відношенню до гривні зміцнів на 10,2 %.

4. Розмір бюджетного дефіциту. Цей чинник є визначальним при врахуванні динаміки попиту на кредитні ресурси з боку держави, що, безпосередньо, впливає на зміну ринкових ставок відсотку. Таким чином, врахування усіх необхідних чинників впливу в процесі формування відсоткової політики комерційного банку, має бути своєрідним механізмом досягнення адекватності ставки відсотка за позичками реальним умовам функціонування банківської установи, а також певній ситуації, яка складається у конкретний період часу. Чим більше таких чинників буде враховано при розробці цінової стратегії банківської установи, тим більшими є можливості для ефективної реалізації кредитного процесу.

Окремої уваги, при формуванні змісту відсоткової політики комерційних банків, заслуговує розробка ефективного механізму мінімізації відсоткового ризику за кредитними операціями. В Україні комерційними банками, у порівнянні з банківськими установами розвинутих країн світу, приділяється недостатньо уваги цій проблемі.

Висновки і пропозиції. Побудова ефективної відсоткової політики будь-якої фінансово-кредитної установи неможлива без поєднання елементів банківської політики: по-перше, досягнення оптимального залучення вільних коштів (у тому числі населення) на рахунки внесками; по-друге, одержання усіма підрозділами банку прибутку, що забезпечує його нормальну комерційну діяльність в цілому; по-третє, забезпечення гарантій соціально-економічної захищеності вкладників [3, с. 958].

Перспектива подальших досліджень. З метою удосконалення відсоткової політики комерційного банку по депозитах, варто виходити, по-перше, із того, що в умовах сформованого напруженого становища зі збалансованістю грошових прибутків і витрат населення, а також наявності значних коштів у тіні необхідно підсилити стимулювання стабільного і тривалого зберігання заощаджень. По-друге, з огляду на зниження купівельної спроможності гривні і, відповідно, знецінення заощаджень населення в умовах інфляції, необхідна індексація коштів по внескам у банках. При цьому, реальна відсоткова ставка за внесками включає, власне, відсоток, що забезпечує збільшення вартості вкладеної суми, та інфляційний відсоток, що забезпечує зберігання реальної вартості вкладень. По-третє, при удосконаленні відсоткової політики банку важливо брати до уваги зростання і диференціацію доходів населення. На сучасному етапі створюються передумови для активізації механізму соціального контролю, і, на цій основі, попередження негативного впливу зростання інфляції на заощадження, особливо для пенсіонерів, молоді та інших малозабезпечених груп населення.

Анотація

Висвітлено питання доцільності оптимізації відсоткової політики комерційних банків України. Надається особлива увага підвищенню ефективності організації кредитного процесу, а також шляхом зменшення відсоткового ризику. Розглянуті чинники, які впливають на рівень відсоткової ставки з метою виявлення шляхів її мінімізації.

Ключові слова: банківська політика, облікова ставка, відсоткова ставка, рентабельність, комерційний банк.

Аннотация

Охарактеризованы вопросы целесообразности оптимизации процентной ставки коммерческих банков Украины. Уделяется особое внимание повышению организации кредитного процесса, а также пути уменьшения процентного риска. Рассмотрены все факторы, которые влияют на уровень процентной ставки с целью выявления путей ее минимизации.

Ключевые слова: банковская политика, учетная ставка, процентная ставка, рентабельность, коммерческий банк, деньги.

Summary

The article are characterized expediency of interest policy optimization of commercial banks in Ukraine is analyzed. Special attention is devoted to increasing of credit process organization, and the ways of percentage risk reduction as well. All factors, that influence on the interest rate, are examined by the purpose of revealing of ways of its minimization.

Key words: bank policy, registration rate, interest rate, profitability, commercial bank, money.

Список використаних джерел:

1. Васюренко О. В. Банківські операції : [навч. посіб.] / О. В. Васюренко. – К. : Знання , 2001. – 255 с.
2. Гальчинський А. С. Теорія грошей / А. С. Гальчинський. - К.: Основи, 2008. – 413 с.
3. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін. - К.: Основи, 2006. – 963 с.
4. Петрук О. М. Банківська справа : [навч. посіб.] / О. М. Петрук. - К.: Кондор, 2004. – 461 с.
5. Череп А. В. Банківські операції : [навч. посіб.] / А. В. Череп, О. Ф. Андросова. – К.: Кондор, 2008. – 410 с.